

Na boj, na boj!

Spisal Ivo Trošt.

Masletov Sandek je bil general in kapelnik obenem. Z desnico je tiščal bridko sabljico, a z levico — hišno omelo, ki je z njim — kapelnik — nabijal po taktu, ko je Mlakarjev Ludo vztrajno trobil: Na boj, na boj, na vojsko krvavo! Fi-fi-fi-fidli-fi-fi! Ta-ta, tra-ra! Fi-i-fidli . . . Bum, bum, bum, brbam! Fi-brbam, fidli-fi, bum, bum . . . In šlo je zares. Zmenili so se, da je sovražnik blizu, razpostavili vojake, konje, topove, častnike, potrebne straže; sedaj je bilo pa treba sklicati s trombo pogumne čete, ki morajo vsekakor ugonobiti neštetelega sovraga.

Poveljnikov pobočnik, ki je izkušal ovedeti sovražne postojanke in jih službeno javiti generalu Sandku, je bil Mlakarjev Jožek. Izvrstno je vršil svojo službo. Zakaj le njemu se imata zahvaliti Masletov Sandek in Mlakarjev Ludo, da ni bil ves poveljniški štab neljubo presenečen na isti način, kakor so bili presenečeni avstrijski vojaki, ki so z generalom Radeckim ostavljali mesto Milan na Laškem, ker niso imeli dovolj moč, da bi se mogli uspešno braniti vedno številnejšega sovražnika. Toda tu se začanja druga povest . . .

* * *

V naši vasi smo imeli tisto poletje skoro zdržema vojake. Eni so se komaj privadili, da so vedeli, kje je prodajalnica in gostilnica, kje seno za konje in kje jih čaka zvečer ležišče, že so odšli in prišli drugi, ki se je z njimi začela ista pesem in nadaljevala tako dolgo, da so pevce nadomestili drugi. Izprva so ljudje ogledovali mlade fante, svetle častniške uniforme,

se čudili vojaškemu redu in tudi bali pušk in bodal, ki so jih znali vojaki sukati, kakor bi znal Masletov Sandek sukati komaj žlico. No, pozneje so se celo otroci privadili novim gostom in vedni premembi. Mlakarjev stric, ki je sam služil na Laškem v vojni, bil ranjen in zajet, je začel primerjati sedanjo vojaško strogost z nekdanjo in sklepal vpričo strmečih domačinov, da je današnje vojaštvo sploh igrača napram nekdanjim naporom, ki so jih morali prebiti. „Le pomislite,“ je dejal, „z Dunaja pa v Milan smo hodili peš. Lep kos poti, kaj? Še nekaj dlje kakor od naše hiše v šolo. Iz Milana na Dunaj — peš! Prav tista igrača. Z Dunaja v Kolomejo v vzhodni Galiciji peš — samo žabji skok, kaj! Kdo je poznal železnico? Kdo je došel po dveh, treh letih domov za peč? Služili smo zdržema štirinajst do petnajst let. „Z Bogom, kranjska dežela!“ je moral reči vsakdo, ki so ga tedaj stlačili v vojaško sukajo. In koliko je bilo treba nositi s seboj oprave, puške na kresilo, telečak, jermenje, smodnik, drobnjavo in še po štiri do pet hlebov komisa. No, pa puška! To vam je bilo orožje, ki je z njim človek zares povabil sovražnika: „Priatelj, počakaj, da te ustrelim, če se užge smodnik, sicer pa še — čakaj.“ A danes? — Kakšne so bile pa vojaške kazni! Petindvajset udarcev s palico za večerjo, to vam je prenesel fant za malico. Za večje pregreške je moral stopati golih pleč med šibami, ki so ga bili z njimi tovariši na vsaki stopinji. Ni bilo to barbarsko, divjaško početje? Seveda. Toda pomisliti treba, da so vladale v tedanjih časih tudi barbarske razmere vojne podivjanosti. Vojak in človek brez srca je bilo enakega pomena. — Kdo bi verjel v današnjih časih, ko je splošna izobraženost vendar plemenitila človeška srca povsod, kamor je dospela šola in prava človeška vzgoja, da so za večje pregreške prisodili vojaku smrtno kazen — 70 palic.“

To je pripovedoval Mlakarjev stric vedno s tresočim glasom in vselej pristavil, da je general Radecki le nerad in samo tedaj, kadar je bil zaradi pregreška v nevarnosti strogi vojaški red, pritrtil tako neusmiljeni kazni. Rajši je pripovedoval o previdnem, plemenitem generalu ono dogodbo, kakor sem jo omenil začetkom te povesti. Naj jo zapišem tukaj, ker je tudi bistven del bližajočega se boja, ki ga naznanja Mlakarjev Ludo s trobento in mu Sandek pribija takt z — omelom: Fi-fi-i-, brbam, bum, bum . . .

* * *

Ni bilo drugače.

Radecki je ostal v Milanu z malo posadko. Sovražnik je že malone oblegel mesto; pomoči se pa naši niso nadejali v doglednem času, dasi jim je bilo znano, da pride gotovo. „Čemu bi žrtvoval toliko ljudi?“ je ogovoril general vojni svet. „Škoda je nas in onih. Vsi smo ljudje.“

Vojni svet je pritrtil osivelemu vojskovodji, in Radecki si je izprosil pri bližajočem se sovražniku tri dni premirja. Toda njegova plemenitost — škoda je nas in onih — ga je jako ukanila. Milančani, ki so sicer radi podarjali svojo izobraženost in človečanstvo, so v dozdevnosti, da zmaga njih zaveznik, kralj piemonteški, zmage pijani pozabili vse boljše vzore ter vlivali na odhajajoče avstrijske vojake vrelo olje in krop skozi okna. Mnogo

naših je ostalo na ulicah milanskih, kjer jih je brezsrčno meščanstvo mučilo neusmiljeno ter se celo posmehovalo njihovim mukam; mnogo jih je odšlo s smrtnimi ranami v avstrijski tabor, kjer jih je sprejela nekoliko milejša smrt v svoje naročje; domače zemlje pa niso videli več.

Podivjanost v vojski! Ali niso imeli tudi Milančani, ki niso marali za avstrijskega cesarja, v piemonteških vrstah svojih begunov? Ti so se vojskovali proti cesarju, ki so mu nekdanj prisegli zvestobo. In tem bi avstrijski vojaki lahko danes ali jutri vrnili nemilo za nedrago. Ne, tega niso pomislili zmage pijani Milančani.

Pri mestnih vratih se je obrnil Radecki k spremljajočemu ga mestnemu poveljniku in rekel: „Do vidova!“ Poveljnik je menil, da to ni mogoče ter se je prezirno smejal odhajajočemu generalu in njegovi vojski.

Toda v treh dneh je zapihal drugačen veter. Grmenje topov v mestni okolici je naznanjalo strmečim Milančanom, da je Radecki dobil izdatno pomoč. Kraljeve čete se umikajo iz mesta. Vojska ni kos zmagujočim avstrijskim junakom. Kaj bo zdaj? Maščevanje: zob za zob, glavo za glavo. Radecki je objel mesto s svojimi četami z vseh strani. Smrtna žrela velikih topov so zrla na cvetoče mesto. Samo migljaj generala Radeckega, in ogenj, smrt, razdejanje bodo začeli bruhati ti velikani na uporne Milančane... Maščevanje za avstrijske mučenike!

Skesano se je približal generalu mestni svet: „Milost, milost, gospod!“

„Ali nisem rekel pred tremi dnevi: Do vidova! — pa mi niste verjeli?“

„Milost, milost, gospod!“

„Milost, kakršno ste pokazali moji mirno odhajajoči vojski!“ zarohni Radecki kakor ni bila njegova navada in se ozre na zavzete utrdbe okrog mesta, že dvigne generalsko palčico: „Govorite, žrela; maščujte našo kri!“

„Ne! Toda pomnite, vi gospodje, ki se upravičeno potezate za krasoto mesta: škoda je nas in onih, sem trdil pred tremi dnevi; danes pravim: škoda je vas in nas. Vsi smo namreč ljudje, ki radi živimo. Vi ste seveda za ljudi šтели samo sebe in svojece, a nas med divjake — barbare. Torej: da boste vedeli, kako znamo mi — divjaki in barbari — tudi ceniti svoje sovravnike, prizanašam mestu Milanu.“

Poklonili so se mestni svetniki in odšli molče. Sram jih je bilo tako, da so celo pozabili zahvaliti generala za milost.

* * *

To dogodbico sta čuli tudi Masletova Poldi in Mlakarjeva Minka, zapomnil si jo je celo najmlajši bratec Nado, ki v znak moškega dostojanstva ni še nosil niti hlač, temveč samo pokvečen slamnik z dolgim petelinjim peresom.

Tisto popoldne, ko so bili torej že razpostavljeni vojaki, generali in topovi, ki jih je prinesel s seboj Mlakarjev študent iz Ljubljane v zabavo mlajšim bratcem in sestricam, je odmeval bojni klic izpred stopnic v Mlakarjevo vežo po širnem svetu: „Na boj, na boj, na vojsko krvavo! Naprej za našo slavno zastavo! Fi-fi-fi, bum, brbam...“ Mlakarjev Jožek je bil

generalov krilni pobočnik, ki je zasledoval sovražnikovo namero in jo tudi zasledil.

Mlakarjeve mamice prav tedaj ni bilo v kuhinji. Perilo se je sušilo tisto popoldne na vrtu. Nekaj nogavic, krile in otroških jopičev je bilo že suhih. Mamica jih je brž pobrala, nesla domov, zapodila otroke iz kuhinje in položila perilo kar pred pragom na prizidek. Toda Poldi Masletova ter domača Nado in Minka se niso dali odgnati iz kuhinje. Najbrž se jim je zdelo, da že predolgo in zaman doni bojni klic koncem stopnic. Kaj, ko bi odgnali nadležne vojake kakor v Milanu... V kuhinji so nekje iztaknili majhen pomivnik, vlili vanj vode pa ga prinesli tihoma na prizidek... Za pomoč, ko bi to ne zadoščalo, je Poldi nalila vode še v vrč, kakor ga nosijo s seboj ženjice na polje. V njem je bilo že nekaj mokrote. Z njim je prihitela tudi na prizidek in ga postavila poleg suhega perila. Bojna tromba doni še vedno, toda sovražnik se bliža odzgoraj... To bo naliv, zmaga!

Fi-fi-fi, bum, bum, brbam, fi-fi, bum, bum, fi-fi!... Na boj, na boj! Na vojsko krvavo!... Sandek je baš hotel reči Ludku, naj njemu posodi trobento, ko sliši od strani tajni glas svojega zvestega pobočnika: „Bežita, nevarnost!“

General in trobentač se dvigneta. Tedaj nekaj zašumi nad njima. Komaj se ozreta... Smeh in grohot...

Smejali sta se pa obe vojski, zakaj Sandka in Ludka ni dosegla voda, ker sta se umaknila pravočasno, a polito so bili samo leseni vojaki, straža in veliki kanon, ki ga je naliv odnesel nekaj metrov naprej; konj se je skotalil po stopnicah in v onemoglosti prelomil — prav čez trebuh. Toda Sandek se je v svojem generalskem dostojanstvu domislil, da ima v rokah tudi omelo. Z njim se je zagnal proti sovražniku — s praznim pomivnikom. Pomagal mu je tudi Jožek, in neenak boj se je moral končati tako, da se je sovražnik umaknil za prizidek, toda pomivnik jim je zaropotal preko glav na tla. Tedaj pa se spomni Poldi lončenega vrča. Zmagovito steče ponj in ga pograbi. Vodo bljuvajoče žrelo obrne proti sovražniku in — plusk! — voda ji ploskne v lice, po prizidku, po suhem perilu... Iz vrča, ki ima zgoraj roč in je sploh spredaj ožji, se ne more izlivati kakor iz škafa, seveda.

Sovražnik koncem stopnic se je zaradi tega grohotaje pripravljal na nov napad. Zmagujoče je pela trobenta, ponosno se je oglašal boben, ki je kar s sabljico bil po njem Sandek, in omelo je pribijalo takt, da se je stresalo podstrešje...

Tedaj pa se oglasi Mlakarjeva mamica, vračujoč se s perilom z vrta.

Ali je treba, da opišem še konec? Ne! To naj store vojskovalci sami, če hočejo.

